

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VI св. 5—6

БЕОГРАД 1955

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Белић: О стручним терминологијама	133
2. М. Стевановић: Новосадски договор према одзивима на њ.	138
3. Св. Николић: Облици имена: звања, занимања, дужности и титула женских лица	148
4. М. Стевановић: О сложеницама типа „народнорепубличанац“ и поводом њих.	153
5. А. Пецо: О једном случају стављања запете	160
6. Белешке о језику и стилу у Коренима Д. Ђосића I М. С. Лалевић	169
II Св. Георгијевић	179
8. Језичке поуке	186

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Народна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ
БЕОГРАД 1955

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 28

ОБЛИЦИ ИМЕНА: ЗВАЊА, ЗАНИМАЊА, ДУЖНОСТИ И ТИТУЛА ЖЕНСКИХ ЛИЦА

Особина је нашег језика да разлику у полу живих бића обележава посебним граматичким облицима њихових имена. С тим у вези развио се у језику читав један систем обличког диференцирања ове две категорије код живих бића. Створен је низ семантичких корелатива у којима се женски род обележава посебним продуктивним наставцима за грађење речи. Тако имамо речи—парове типа: *старац* — *старица*, *трговац* — *трговка* или *трговкиња*, *болесник* — *болесница*, *пастир* — *пастирка* или *пастирица*, *кројач* — *кројачица*, *секретар* — *секретарица* или *секретарка*, *говедар* — *говедарица* или *говедарка*, *богаташ* — *богаташица* и сл.; *вук* — *вучица*, *голуб* — *голубица*, *зец* — *зечица* и сл. При томе се, најчешће, имена лица и животиња женског пола изводе од одговарајућих облика мушкога рода.

Међутим, наведени систем обличког диференцирања природног рода није баш сасвим доследно спроведен код свих имена живих бића. Има доста отступања, и то у различитим правцима. У врло много случајева жива бића и мушког и женског пола обележавају се једним истим граматичким обликом, једном истом именицом (уп. Граматика српскохрватског језика за више разреде од М. Стевановића, стр. 82—86).

Ова отступања од обличког диференцирања природног пола код живих бића нарочито су честа и карактеристична код именица које означавају поједине титуле, звања, занимања и дужности. На њима ћемо се овде и задржати и покушати да их објаснимо.

У последње време све се више шири пракса неизражавања природног рода посебним граматичким облицима у наведеним категоријама именица. Данас се све чешће говори и пише: *другарица благајник*; *другарица секретар*; *доктор Јелица Петровић*, *дечји лекар*; *другарица Н. Н.*, *асистент универзи-*

тета; другарица Н. Н., управник дечјег дома и сл. Само у једном броју једног нашег дневног листа читамо:... амерички амбасадор госпођа Клер Луис...; доктор Олга Милошевић, генерални секретар Црвеног крста Југославије; Вера Липовишчак, руководилац здравствено-социјалне службе; писац сценарија Сиди Марјановић; референт магистар Радмила Аврамов. Оваквих примера може се срести безброј на свакој страници у нашој штампи и публикацијама, а исто тако овакви примери чују се на сваком кораку у говорном језику.

Наведени примери из говора и писане речи намећу нам питање: зашто се у свим тим случајевима не употребљавају одговарајући женски облици (*благајница, секретарица, докторка или докторица, дечја лекарка, асистенткиња, управница*) када већ постоје у језику, или, ако не постоје, зашто их језик не створи по угледу на постојеће женске облике других занимања, звања, дужности и титула? Како да се објасни и разуме та тежња ка елиминисању женских облика у овим категоријама именица и како да се разуме и објасни њихово замењивање облицима граматичког мушког рода? Нема ли ту, можда, чега назадног, нечег што би се могло схватити или осетити као омаловажавање жена? Јер у II годишту предратне серије Нашег језика (свеска 7, стр. 202—204) објављен је чак и један чланак под насловом „ГОСПОЂА ПРОФЕСОР“ у коме писац за примере типа *гђа професор, Мара Поповић или Вера Поповић, суплент* и њима сличне — каже: „То је атентат на наш језик“. И, даље: „Читао сам чак једном да се господин, рецимо Милан Павловић, инжињер, венчао са суплентом гђицом Милком Ратковић; дакле, инжињер се оженио са суплентом. Чудо, мушки узео мушкога! Шта је то?.. код „госпођа професор“ двије су погрешке: прво што се именица „професор“ употребљава за женско биће, друго, што се уз именицу мушког рода ставља атрибут (апозиција) женског рода“. Дакле, има гласова и мишљења који ову употребу мушких облика и за обележавање лица женског пола сматрају грешком и неправилношћу. А да ли је то тако, да ли има основа за ово и слична мишљења?

Најпре да видимо шта нам показује сам језик, његов садашњи систем и пракса у тој области? Савремена језичка пракса је ту подељена. Она није изразито ни на једној ни на

другој страни. Када је реч о домаћим речима и занимањима која су женама била приступачна од раније, пре њихова потпуног и стварног изједначења у правима и дужностима с мушкарцима, онда обично имамо изграђене засебне речи, засебне облике за мушка и засебне облике за женска лица. Говори се, али и ту не сасвим доследно и у свима случајевима у говору: *учитељица, радница, помоћница* (овде, на пример, само *кућна помоћница*, не *кућни помоћник*, за жену која за плату помаже у кући) и сл. Али, ако је реч о неком новом звању, занимању, дужности или титули, које раније жене нису имале или нису вршиле у друштву, ту онда настаје колебање. Како, на пример, рећи за жену која врши неку војну дужност: *она је официр*, или: *она је официрка*? Како рећи: *другарица капетан* или: *другарица капетаница*; *Јованка С. инжењер хемије* или: *Јованка С... инжењерка хемије* и сл.?

Покушајмо да анализирамо ове изразе са свих страна. Прво, ако би и могло бити речи о било каквој нијанси омаловажавања, онда се оно пре може осетити у другим изразима (*официрка, капетаница*) него у првима. Затим, са гледишта конкретности, први изрази (*официр, другарица капетан*), додуше, мало су апстрактнији и симболичнији, али у исто време и баш тиме и ауторитативнији и сугестивнији. Други изрази (*официрка, капетаница, инжењерка*) су, истина, конкретнији, јер обележавају и природни род лица. Али, та нам конкретност у овом случају и није баш неопходна, јер је припадност женског пола већ обележена и изражена другим речима у датим реченицама и синтагмама (*она, другарица, Јованка*) које у овим случајевима преузимају функцију обележавања природног пола када је и ако је то потребно. Поред тога, називи *официрка, капетаница* и сл. значе још и нешто друго — официрову, капетанову жену (супругу). И тако је у већини случајева (уп. *министарка* — министрова жена, *косачица* — машина која сама коси и сл.).

Све нам ово показује да је читав овај проблем женских облика у поменутиим категоријама именица једно сасвим ново и савремено питање. Донела га је нова животна стварност, садашњи услови и облици друштвеног живота у нашој земљи, и зато га треба свестрано, и са тога становишта анализирати и

објаснити. Граматика и граматички облици нису нешто вечно и непроменљиво у језику; њих ствара и мења живот, па њихово догматичко примењивање у овом случају пре би штетило него доприносило разумевању и решењу овог проблема. Овде се управо и ради пре о разумевању и схватању језичког процеса и његовог кретања, а не о конкретном решавању правилности или неправилности употребе и грађења посебних граматичких облика за обележавање женских лица вршилаца појединих звања, дужности и занимања или носилаца појединих титула. У читавом овом проблему изгледа да је дошло до извесне врсте сукоба између захтева савременог друштвеног живота и језичке, управо граматичке традиције. Тако увек и бива. Живот намеће и поставља језику извесне захтеве, језик животу удовољава својим расположивим средствима.

Чињеница је да данас жене у све већем броју обављају и оне дужности које су раније биле приступачне само мушкарцима. Ако је то тако, ако жена данас обавља неку дужност или занимање, има неко звање или титулу равноправно и једнако као и мушкарац, онда она то има да обавља и врши исто као и мушкарци. Узмимо, на пример, данас положај или дужност народног посланика. У погледу друштвене функције, у погледу њеног испуњавања — нема никакве разлике између мушкараца и жене. Пол личности која врши ту дужност не игра никакву битну улогу. Отуда излази јасно да ако на ту ствар гледамо са друштвеног становишта, ако звање, дужност, занимање или титулу посматрамо само као социјалне категорије, није нам ни потребно, нити имамо каквих разлога да за жену — посланика стварамо другу, засебну реч него за посланика — мушкараца. Баш би круто придржавање досадашњих норми и стварање посебних граматичких „женских“ облика за сваку функцију коју данас жене врше у друштву било нешто насилно, нешто противно животу и друштвеном положају жене. Јер реч, назив, име — не везује се за неку споредну црту личности која врши неку функцију, већ за вршење саме функције. У оваквом светлу, у друштвеној перспективи овог проблема — нису нам ни потребни посебни облици за обележавање природног рода у категоријама именица о којима је овде реч. Питање

посебног облика за жену — посланика, жену — официера, жену — професора и сл. настаје једино из формалних језичких разлога, из неоправдане и необразложене пуристичке навике да се употребљавају одговарајући облици граматичког рода у свима категоријама живих бића. Поред тога што овај принцип није доследно спроведен ни у другим категоријама живих бића — овде, када је реч о људским занимањима, звањима, титулама и дужностима, — питање природног пола, па и његово обележавање одговарајућим облицима граматичког рода, нема никакве везе са суштином ствари, са лицима као њиховим носиоцима и вршиоцима, баш као ни друге физичке особине тих лица. Исто онако као што не обележавамо посебним граматичким облицима, например, старост, узраст и друге физичке особине лица, не морамо обележавати ни њихов пол.

На крају, да истакнемо једну чињеницу која поткрепљује изнесену претпоставку о развојној тенденцији савременог језика ка елеминисању обличког диференцирања пола у поменути категоријама именица и преношењу овога разликовања на друге диференцијалне моменте (веза у реченици, друге речи, атрибути и сл.). То је чињеница што за изванредан, и не баш тако мали број звања, дужности и занимања које жене већ доста дуго и у великом броју врше, још нису створени у језику посебни граматички облици. Досада се још нису појавили „женски“ корелативи за такве титуле, звања, занимања и дужности као што су, например: *филолог, психолог, агроном, доктор наука, магистер фармације, академик; борац, посланик, руководилац, писац, преводац* итд.

Изложена објашњења и чињенице наводе нас на закључак да се на данашњој фази развитка нашег језика, код именица које значе извесну класификацију јединки, све више испољава тенденција ка истицању саме друштвене функције коју дато лице врши. Стога и имамо све више употребу једног истог граматичког облика и за мушка и за женска лица која ту функцију врше. А ако је пак потребно и кад је потребно да се обележи и пол, онда се то чини не посебним граматичким обликом, већ неким другим, за то погодним језичким средствима.

Св. Николић